

Sygn. akt I CSK 453/10

POSTANOWIENIE

Dnia 4 marca 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Tadeusz Wiśniewski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Mirosław Bączyk

SSN Marta Romańska

w sprawie z wniosku Skarbu Państwa - Naczelnika Urzędu Skarbowego

w L.

przy uczestnictwie Firmy Handlowej "N." A. i R. G. spółki jawnej

w N.

o wpis hipoteki przymusowej,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 4 marca 2011 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawcy od postanowienia Sądu Okręgowego w P.

z dnia 17 grudnia 2009 r.,

uchyla zaskarżone postanowienie i sprawę przekazuje Sądowi Okręgowemu w P. do ponownego rozpoznania oraz rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego i kasacyjnego.

Uzasadnienie

Postanowieniem z dnia 17 grudnia 2009 r. Sąd Okręgowy w P. w sprawie z wniosku Skarbu Państwa - Naczelnika Urzędu Skarbowego w L. (numer wniosku [...]) z udziałem Firmy Handlowej „N. ” A. i R. G. spółka jawna w N. o wpis hipoteki przymusowej na skutek apelacji uczestnika postępowania uchylił zaskarżony wpis i wniosek oddalił. Rozstrzygnięcie swoje Sąd Okręgowy oparł na ustaleniu, że wnioskodawca od początku postępowania wnosił o wpisanie hipoteki przymusowej zwykłej, nie wskazując zarazem, że chodzi mu o hipotekę przymusową kaucyjną. Postanowieniem referendarza sądowego z dnia 7 stycznia 2008 r. wniosek ten został oddalony, gdyż został do niego dołączony dokument w postaci decyzji Dyrektora Urzędu Kontroli Skarbowej nieprawidłowo poświadczony za zgodność z oryginałem. Wnioskodawca oryginał decyzji dołączył dopiero do skargi na orzeczenie referendarza sądowego. Jednocześnie, jak uznał Sąd Okręgowy, w piśmie z dnia 31 stycznia 2008 r. wnioskodawca uzupełnił skargę zmieniając żądanie wniosku na wpis hipoteki przymusowej kaucyjnej. Sąd Okręgowy przyjął, że zmiana wniosku o wpis na etapie rozpoznawania skargi od orzeczenia referendarza sądowego nie jest dopuszczalna. Ponieważ zaś hipoteka przymusowa zwykła i hipoteka przymusowa kaucyjna różnią się od siebie - przede wszystkim tym na podstawie, jakich dokumentów może dojść do ich wpisania do księgi wieczystej - to wniosek podlegał oddaleniu, gdyż dołączona decyzja nie miała charakteru ostatecznego.

Od wskazanego postanowienia skargę kasacyjną wywiódł wnioskodawca. W skardze tej zarzucił naruszenie:

- art. 626⁸ § 1 i 2 k.p.c. przez niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, że wniosek o wpisanie hipoteki przymusowej do określonej kwoty, obejmującej oprócz zaległości podatkowych również odsetki, nie stanowi wniosku o wpisanie hipoteki przymusowej kaucyjnej;
- art. 626⁸ § 1 i 2 k.p.c., art. 626⁶ § 1 k.p.c. w zw. z art. 29 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (tj. Dz.U. z 2001 r., Nr 124, DOZ. 1361 ze zm. - dalej jako „u.k.w.h.”), art. 193 § 1, 316 § 1, art. 130 § 1¹ w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. przez niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, że

w postępowaniu wieczystoksięgowym niedopuszczalne jest doprecyzowanie treści wniosku o wpis hipoteki;

- art. 35 § 2 pkt 1 b ustawy z 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa (tekst jedn. z 2005 r., Nr 8, poz. 60 ze zm.) w zw. z art. 110 i 111 u.k.w.h. przez ich niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że złożona do akt ważna nieprawomocna decyzja określająca wysokość zobowiązania podatkowego właściciela nieruchomości nie stanowi wystarczającej podstawy wpisu w księdze wieczystej hipoteki przymusowej kaucyjnej, mimo złożenia stosownego wniosku w tym przedmiocie.

Powołując te podstawy skarżący wniósł o uchylenie w całości zaskarżonego postanowienia oraz przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w P.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna zasługuje na uwzględnienie.

Szczegółowa analiza skargi kasacyjnej prowadzi do wniosku, że w sprawie powstają dwa istotne zagadnienia. Po pierwsze, czy w toku postępowania wieczystoksięgowego, w którym doszło do wydania zaskarżonego postanowienia nastąpiła zmiana żądania wpisu, a po drugie, czy w razie przyjęcia, że do zmiany takiej doszło, czy była ona w ogóle dopuszczalna na etapie rozpoznawania skargi na orzeczenie referendarza sądowego. Rozstrzygnięcie drugiego z zagadnień aktualizuje się jedynie wtedy, gdy zostanie ustalone, że w sprawie faktycznie doszło do zmiany treści zgłoszonego żądania. W ocenie Sądu Okręgowego, wnioskodawca dokonał w toku postępowania przedmiotowej zmiany swojego wniosku z pierwotnego żądania wpisu hipoteki przymusowej zwykłej na hipotekę przymusową kaucyjną. Zmiana taka nie była zaś, według Sądu drugiej instancji, dopuszczalna w piśmie uzupełniającym skargę na orzeczenie referendarza, gdyż zakres rozpoznania tej skargi powinien być tożsamy z zakresem rozpoznania sprawy przez referendarza sądowego.

Wbrew pogładowi Sądu Okręgowemu należy przyznać rację stronie skarżącej i uznać, że w sprawie nie doszło jednak do zmiany przedmiotowej zgłoszonego żądania. Wnioskodawca od początku postępowania wnosił o wpisanie hipoteki kaucyjnej, aczkolwiek nie wskazał wyraźnie jej rodzaju. Z treści art. 626⁸

§ 1 k.p.c. wynika, że wpis dokonywany jest jedynie na wniosek i w jego granicach, chyba że przepis szczególny przewiduje dokonanie wpisu z urzędu. Z przepisu tego nie sposób wyinterpretować, że obowiązkiem wnioskodawcy jest wyraźne posłużenie się sformułowaniem, iż wnosi o wpisanie hipoteki przymusowej kaucyjnej. Żądanie wpisu tego rodzaju hipoteki powinno być oceniane na podstawie całokształtu treści wniosku i dołączonych do niego dokumentów (art. 626⁸ § 2 k.p.c.).

Jak wynikało z treści wniosku złożonego w Sądzie Rejonowym, wnioskodawca zgłosił żądanie dokonania wpisu „hipoteki przymusowej do kwoty 12.238,00 zł (zaległość w podatku od towarów i usług za miesiąc wrzesień 2002 r. wraz z odsetkami) wynikająca z decyzji (...)”. Do tak sformułowanego wniosku została dołączona decyzja niestanowiąca tytułu wykonawczego. W tej sytuacji niewątpliwie było, że wnioskodawca zmierzał do uzyskania hipoteki przymusowej kaucyjnej.

Jak wynika z art. 102 u.k.w.h. (w brzmieniu obowiązującym do dnia 20 lutego 2011 r.) wierzytelności o wysokości nieustalonej mogą być zabezpieczone hipoteką do oznaczonej sumy najwyższej (hipoteka kaucyjna). Hipoteka kaucyjna może w szczególności zabezpieczać istniejące lub mogące powstać wierzytelności z określonego stosunku prawnego albo roszczenia związane z wierzytelnością hipoteczną, lecz nieobjęte z mocy ustawy hipoteką zwykłą. W orzecznictwie Sądu Najwyższego nie budzi wątpliwości, że roszczenie o odsetki nie powinno być zabezpieczone hipoteką zwykłą, ale kaucyjną (por. m.in. postanowienie z 12 marca 2003 r., III CKN 1026/00, niepubl.; post. z 27 stycznia 2005 r., V CSK 328/04, niepubl.). Ponadto art. 111 u.k.w.h. (w wersji obowiązującej do dnia 20 lutego 2011 r.) stanowił, że hipoteka przymusowa wpisana na podstawie nieprawomocnego orzeczenia, tymczasowego zarządzenia sądu, postanowienia prokuratora albo nieostatecznej decyzji jest hipoteką kaucyjną. Ponieważ określony przedmiot zabezpieczenia w postaci odsetek od należności głównej nie mógł być zabezpieczony hipoteką zwykłą, natomiast dołączony do wniosku dokument nie mógł stanowić podstawy hipoteki zwykłej, to należało przyjąć, iż wnioskodawca domagał się wpisu hipoteki kaucyjnej.

Kwestia wykładni oświadczeń procesowych stanowi jedno z bardziej skomplikowanych zagadnień postępowania cywilnego. Nie ulega jednak wątpliwości, że sąd powinien wyklądać treść zgłoszonego żądania na podstawie całokształtu podanych okoliczności i przedstawionych dokumentów. Jak wynika z art. 130 § 1 zd. 2 k.p.c., który za pośrednictwem art. 13 § 2 k.p.c. znajduje swoje zastosowanie także w postępowaniu nieprocesowym, mylne oznaczenie rodzaju pisma procesowego lub inne oczywiste niedokładności nie stanowią przeszkody do nadania pismu biegu i rozpoznania go w trybie właściwym. Przepis ten, statuujący konwersję pisma procesowego, stanowi przejaw złagodzonego formalizmu w postępowaniu cywilnym. Jego zastosowaniu w postępowaniu wieczystoksięgowym nie przeciwstawia się okoliczność, że w postępowaniu tym wniosek o wpis składa się na urzędowym formularzu (art. 626 § 1 k.p.c.). W treści formularza nie uszczegółowiono pola „treść żądania”, pozostawiając sposób jego sformułowania wnioskodawcy. Nie zawsze więc wnioskodawca jest obowiązany posługiwać się formułą ustawową i może wyrazić swoje żądanie także w sposób opisowy - tak jak miało to miejsce w niniejszej sprawie - w szczególności przez oznaczenie przedmiotu zabezpieczenia (należność główna i odsetki) oraz maksymalnej kwoty mającej być zabezpieczoną hipoteką przymusową. Przy tak sformułowanym żądaniu nie może budzić wątpliwości, że chodziło o wpis hipoteki kaucyjnej. Ten pogląd pozostaje w zgodzie z reprezentowanym w orzecznictwie Sądu Najwyższego stanowiskiem, według którego, dyrektywa celowego działania strony pozwala przyjąć, że gdy skutek procesowy, którego realizacji pismo procesowe ma służyć, wymaga złożenia przez stronę określonego oświadczenia woli, to jest ono w piśmie procesowym wyrażone, mimo że bezpośrednio wypowiedzi w tym przedmiocie brak (por. uchwała z 11 września 1997 r., III CZP 39/97, OSNC 1997, nr 12, poz. 191; wyrok z 4 lutego 2004 r., I CK 181/03, niepubl.).

Argumentem za tym poglądem może stanowić także uchylene od dnia 20 lutego 2011 r. przepisów o hipotece kaucyjnej i umożliwienie zabezpieczenia hipoteką zwykłą wierzytelności do oznaczonej sumy pieniężnej (art. 68 ust. 2 u.k.w.h. w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 26 czerwca 2009 r. o zmianie ustawy o księgach wieczystych i hipotece oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. Nr 131,

poz. 1035). Jak wynika z uzasadnienia projektu zmiany ustawy, celem zniesienia hipoteki kaucyjnej było przyczynienie się do uproszczenia regulacji hipoteki, a tym samym ułatwienie jej stosowania. Jak widać, ustawodawca zdawał sobie sprawę z problemów praktycznych, jakie może nastręczać stosowanie przepisów o dwóch rodzajach hipoteki. Przyjął więc jeden rodzaj hipoteki o cechach dotychczasowej hipoteki kaucyjnej.

Zajęcie stanowiska, że w omawianej sprawie Sąd Okręgowy błędnie zinterpretował wniosek o wpisanie hipoteki w zasadzie zwalnia Sąd Najwyższy od zajęcia się kwestią dopuszczalności zmiany treści wniosku na etapie rozpoznawania skargi o uchylenie orzeczenia referendarza sądowego. Na marginesie można jednak wskazać, że z przepisów ustawy wynika jedynie, iż skarga na orzeczenie referendarza sądowego ma charakter anulacyjny (za wyjątkiem dokonania wpisu - art. 518¹ § 3 k.p.c.), a sąd rozpoznaje sprawę jako sąd pierwszej instancji (art. 398²² § 3 k.p.c.). W postępowaniu tym stosuje się więc wszelkie przepisy o postępowaniu pierwszoinstancyjnym, w tym także te dotyczące zmiany żądania (art. 193 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). Trudno więc *a priori* wykluczyć dopuszczalność zmiany wniosku w toku postępowania wywołanego skargą na orzeczenie referendarza. Sygnalizowana przez Sąd Okręgowy kwestia możliwego naruszenia kolejności zaspokojenia hipotek na skutek tego, że do zmiany żądania na etapie skargi dochodzi w zwykłym piśmie procesowym, nie podlegającemu rejestracji na podstawie art. 626⁷ k.p.c., a nie na formularzu urzędowym ma charakter wyłącznie techniczny i nie powinna rzutować na wykładnię przepisów prawa procesowego. Niezależnie od tego należy zwrócić uwagę na art. 130¹ § 1¹ k.p.c., który na odpowiednim etapie sprawy też mógłby znaleźć zastosowanie w rozważanej sytuacji.

Ponieważ Sąd Najwyższy uwzględnił skargę kasacyjną w oparciu o podstawę naruszenia prawa procesowego nie ma potrzeby ustosunkowywania się do zarzutów o charakterze materialnoprawnym.

Z przytoczonych względów Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji (art. 398¹⁵ § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.